

Nesmiš si sebe příliš cenit. Osobní vzpomínka na Ladislava Hejdánka
Tomáš Růžička

in: Evangelický kalendář 2021, Praha: Kalich, 2020

in: Křesťanská revue, 88, 2021, n. 1, p. 42–46

in: Evangelický kalendář 2021, Praha: Kalich, 2020

in: Křesťanská revue, 88, 2021, č. 1, str. 42–46 (upravená podoba textu vydaného v Evangelickém kalendáři 2021)

◆ nekrolog, česky, vznik: 2020 ◆ web

◆ obituary, Czech, origin: 2020 ◆ web

Nesmíš si sebe příliš cenit

Osobní vzpomínka na Ladislava Hejdánka

Vzpomíná Tomáš Růžička

12 dní před dovršením 93 let, 28. dubna 2020, zemřel Ladislav Hejdánek.

Ladislav byl filosof. Opakovaně upozorňoval, že řecké *filosofos* není označením moudrého člověka, nýbrž toho, kdo moudrost miluje. Tím bezpochyby Ladislav byl.

Ladislavovy texty, zejména polemické, nebývají většinou snadné čtení. Ani rozhovor s Ladislavem nebylo žádné prázdné popovídání. Vážil každé slovo, nejen svoje, ale i toho druhého. Odmítal všechny rychlé soudy a snadné odsudky a upozorňoval na dobu a okolnosti, za nichž to či ono bylo řečeno či rozhodnuto. Jako by říkal: „Máš dobře rozmyšleno to, co říkáš?“ Tak odmítl povrchní svrchovanou kritiku Eduarda Beneše, upozornil na zcela mimořádnou obtížnost situace, jaké byl vystaven sotva který politik, podobně v polemice o J. L. Hromádkovi svůj kritický příspěvek do diskuse zakončil tvrdým napomenutím chytrých siláků. I nad biblickým textem mě Ladislav upozornil na nesrovnalost, jež nemá být přehlédnuta. Jak to, že nově nabytá lidská schopnost *poznávání dobrého a zlého* (Genese, 3. kapitola) je trestána jako počátek lidské hříšnosti? Vždyť to je přece dar a úkol daný člověku!

Ladislav byl náročný na profesionály, na filosofy i na theology. Očekával od nich náležitou vzdělanost a píli. Když se setkal s banalitou či povrchností, dovedl stroze napomenout. Měl jsem to štěstí, že jsem nepatřil ani k jedněm ani k druhým a mohl si jako laik dovolit prostinké otázky.

Svěřil jsem se jednou Ladislavovi se svým problémem, jak hovořit se současnými lidmi o víře, když samo slovo bůh je dnes archaické, našemu světu a myšlení zcela cizí, na rozdíl od dob, kdy biblické texty i křesťanská věrouka vznikaly, kdy svět byl plný bohů, byl bohy prostoupen, oltáři, oběti, jimiž byli bohové žádáni o přízeň. Odpověď byla rychlá a prostá: „Tak říkej Pravda“. Ovšem Ladislavovo „Pravda“ znamenalo něco jiného než jenom nelhat. Starozákonní Pravdě (Ladislavovi tak blízké zejména u proroků) je třeba rozumět ve smyslu našeho *amen*, tedy toho, co vyhlížíme, oč usilujeme, co je stále před námi, co se na tomto světě má uskutečnit, ale co nikdy slovy ani myšlením neuchopíme. Ano, vím, leckdo se nad tím pozastaví. Copak lze k nějaké pravdě, byť s velkým P, mít osobní vztah? Já jsem tu otázku tenkrát nepoložil. Jak by Ladislav odpověděl? Nevím. Snad takto: „Cožpak neznáme takové svědky, kteří byli k Pravdě vázáni cele, celým svým životem? Cožpak jsme již neslyšeli hledej pravdu ... miluj pravdu ... braň pravdu až do smrti, protože pravda tě osvobodí ...?“

Tu jsem ale na hranici toho, co si můžu dovolit. Ladislav by mě už v tom, co jsem dosud napsal, jistě vícekrát opravil, řekl by to jinak. Sám pro sebe jsem si to formuloval tak (s malou špičatostí) že k Hejdánkům se nechodí pro pochvalu.

Ladislavovo myšlení bylo výrazně politické. V tom smyslu, že situaci obce, státu, *polis*, pečlivě sledoval a hodnotil. Starost o *polis* byla součástí jeho filosofie i jeho křesťanské víry. Byl v tom pravým žákem Emanuela Rádla, k němu se hlásil, jakkoliv se s ním nikdy nesetkal. Vedle knih se s Rádlovým myšlením setkával také v poválečné Akademické Ymce (tam se také seznámil se svojí pozdější ženou Hedvikou). V jednom z našich rozhovorů o Masarykovi a jím založeném Československu – a hned mně k tomu poslal svůj obsáhlejší text – vyslovuje závěr, že tato idea neuspěla. Nejen vinou obou diktatur, jíž jí bylo projít, ale neobstála ani v devadesátých letech, v době politické svobody, bez vnějších tlaků. Rozpadla se po dvou letech. Vzдор své „političnosti“ neprojevil Ladislav nikdy nejmenší zájem o jakoukoliv politickou funkci. Po zralé úvaze odmítl Havlovu výzvu, aby vystřídal jednoho nikoliv právě vhodného ministra. Než politickou popularitu miloval více moudrost.

Bylo to při jedné z prvních návštěv v závěrečném období jeho života. Martina, nejmladší ze čtyř Ladislavových dcer, u níž v Praze Ladislav pobýval kvůli své onkologické léčbě, vzpomněla se smíchem, jak „táta sedával u rádia“ s připraveným magnetofonem, aby ze zahraničního vysílání přes všechny rušičky *přesně* zachytil, zazní-li nějaká podstatná zpráva. Tu se Ladislav ujal slova a rovněž zvesela vyprávěl, jak koncem léta 1975 takto zachytil zprávu o závěrech Helsinské konference a okamžitě pochopil, že jde o velice důležitou věc, že se tyto závěry v oblasti lidských práv musí stát součástí právního řádu všech signatářských států, tedy i našeho, a že musí vyjít ve sbírce našich zákonů a také zakoupil příslušný výtisk – když zákon konečně s velkou prodlevou vyšel - v prodejně v Klementinu. Když pak po delší době, ku konci roku 1976, za Ladislavem přišli Jiří Němec s Václavem Havlem, že by bylo dobré vypracovat a zveřejnit nějaké zásadnější prohlášení, „jsem vstal, přinesl jim to a podal: ,tak tady to máte!“. Tak dostal text jasný lidskoprávní základ a Charta 77 se stala dokumentem, jehož význam překročil hranice naší země.

K Hejdánkům „do soukromí“ jsem se dostal začátkem normalizace v souvislosti s letákovou akcí před prvními volbami po pražském jaru. Příběh letáků z listopadu 1971, jak jsem ho později u Hejdánků slyšel, stojí za vylíčení. Ladislav měl k těmto letákům výhrady. Nevím jaké. Možná také proto, že byly anonymní. Nikdy se neskrýval do anonymity, své texty i v dobách nejtěžší politické represe podepisoval. Heda však letákovou akci podpořit chtěla, převzala jich větší štůsek a připravovala je ještě s rodinným přítelem Jiřím Jiráskem k rozeslání. Ladislav se té práce neúčastnil. Odešel do noční směny, tam si však pro něj přijeli pánové z StB, odvezli ho domů, vzali mu klíče od bytu, odemkli si, přítel Jiří byl již na odchodu v předsíni v kabátu nabitým obálkami, množství letáků leželo ještě v pokoji na stole. Obvinění byli všichni, Ladislav strávil pět měsíců ve vazbě, Jiří o něco méně, Heda byla po výsleších pouštěna domů ke čtyřem nezletilým dcerám. V této situaci však šly všechny Ladislavovy výhrady k letákům stranou a u odvolacího soudu – nikdo z přátel nebyl vpuštěn dovnitř – hájil věc s takovou vehemencí, že rozčilená soudkyně Ladislava s dalšími chtěla přímo od jednání poslat do vězení - než se po příkazu „shora“ zklidnila. Po amnestii k 25. výročí „vítězného února“ byl Ladislavův trest snížen na podmínku, Hedin z podmínky zcela vymazán.

Ladislavova připravenost nést represe v poslušnosti Pravdě byla obdivuhodná. Jakkoliv později už nebyl vazebně stíhán, hlavní nápor represe představovala léta po Chartě, když se stal mluvčím. Tuto roli zastával několikrát, nebyla to funkce, o níž by druzí zrovna usilovali, a tak bylo nezdůvodnitelné nutno „zaskakovat“. Četné výslechy, zadržení i na několik dní, v určitých obdobích i nepravděpodobný dozor dvou „příslušníků“ přímo přede dveřmi bytu. „Uniformovaní“ si přinesli až do patra, dva kroky od dveří do bytu, laťovou parkovou lavičku, seděli na ní unuděně a hlídali (jednou je prý Rudolf Battěk už ze spodního odpočívadla „kámošsky“ pozdravil: „tak co hoši, jak jde dílo?!“) kontrolovali a zapisovali příchozí, někdy mne pustili k Hejdánkům, někdy ne. Něco podobného ovšem zažívali i jiní signatáři významnějšího jména. Jak to nesla rodina, Heda a čtyři dcery? Myslím, že se stejnou samozřejmou morální povinností jako i otec. Prostě to patřilo k věci. Braly to bez jakéhokoliv pathosu, děvčata dokonce s jakýmsi nadhledem, vůči „příslušníkům“ až ironickým (jednou, když pánové poodešli, jim děvčata sebrala lístky, na něž zapisovali příchozí). Svůj díl režimní msty si ale děvčata odnesla, poznamenala jejich životy zásadně, a nebyla to žádná legrace. Stojí za zmínku, jak Ivan Medek byl před Hejdánkovými zadržen, večer hejdankianar odvezen se zavázanýma očima a svázanýma rukama asi 25 km od Prahy do lesa, tam – při uvolňování - sražen k zemi ranou do žaludku a ponechán. Když jsem pak bezprostředně po této události jako vždy v neděli po shromáždění před obědem přišel k Hejdánkům, dostal jsem před odchodem porci hovězího s rajskou omáčkou a houskovým knedlíkem, pro jistotu – prošel jsem bez problémů.

Signatáři, kteří se stali terčem StB, si každý po svém hledali způsob, jak se vypořádávat s otravnými, nepříjemnými, zdoluhavými výslechy, vedenými někdy, zejména u těch mladších i s větším či menším násilím. Někteří volili naprostou pasivitu. I Ladislav ji zkusil. Když pro něj přišli do práce, odmítl s

nimi jít, odvěkli ho po schodech, nacpali do auta, v Bartolomějské ulici ho vytáhli jako zavazadlo, na chodbě před vrátnicí „složili“ a nechali ležet (vrátný prý za nimi volal: „Za chvíli tudy půjde generalita, uklid'te to někam!“) Když pak při výslechu setrval v pasivitě, otevřeli na něj okno a nechali ho ležet na zemi. Ladislav se soustředil na pozorování, co s jeho tělem dělá chlad, jak se postupně začíná chvět zimou. Ale už to nezopakoval. Nebyl to „jeho styl“. Jaký byl vlastně ten jeho? Nevím. Vlastně na tyto věci přišla řeč jen velmi zřídka, jako vzpomínka až po delší době, s odlehčujícím humorem. Prostě to patřilo k věci.

Nebylo to v této souvislosti, svěřil jsem se Ladislavovi, že si nedovedu představit, jak bych obstál při bolestivých výsleších či jiných situacích (jako byly např. za „protektorátu“) kdy se člověk octne účelově týrán zcela v moci zla. Odpověď jako by byla už předem jasná: „Nesmiš si sebe příliš cenit.“

S podobnou samozřejmostí, přímo jako povinnost, zahájil Ladislav se vším rizikem své bytové semináře (po nějaké době se staly známými za hranicemi a návštěvy přednášejících byly na Západě i organizovány). Učinil tak ihned poté, co StB velmi hrubě násilně zasáhla vůči Juliu Tominovi, jenž jako jeden z prvních – ne-li vůbec první (?) - začal semináře ve svém bytě pořádat. Tlak, jemuž nechyběla brutalita, byl tak velký, že Tominovi museli se semináři skončit a Ladislav zvážil, že právě teď je třeba v této myšlence pokračovat. I zde docházelo k policejním zásahům, k perlustraci účastníků, k znemožnění semináře, dokonce na základě falešného obvinění i k zadržení zahraničního hosta, ve filosofii světově známé osobnosti, ve vazbě. Neúčastnil jsem se pravidelných seminářů, na nichž Ladislav systematicky probíral filosofická témata, rád jsem si ale poslechl nějaké mně blízké téma, nebo když někdy zavolala Heda, že přijel neočekávaný host a bylo nutno sehnat alespoň několik posluchačů. Sedávali jsme na jednom gauči, několika židlích a další na zemi, zejména ti mladší.

„Bez Hedy bys byl jiný Ladislav Hejdánek“, řekl jsem jednou Ladislavovi: „To mně řekla už Hebe“, odvětil (Hebe Kohlbrugge, holandská křesťanka, účastnice protinacistického odboje, měla velmi blízký vztah k naší zemi, Hejdánkovy – už o mnoho později – jela navštívit až do Písku). Heda byla až do posledního roku vlastně vždy přítomna našim rozhovorům. Nemluvila mnoho, pozorně naslouchala, jen občas případnou poznámkou něco upřesnila, doplnila či opravila. Měla lepší paměť. Ale hlavně: nesla plnou tíži všech potíží, vypjatých situací, Ladislavových několikadenních zadržení, domovních prohlídek, starostí o dcery, o jejich vzdělávací nasměrování po skončení školní docházky, kdy vyšší vzdělání bylo nepřístupné, a mnoho jiného. Vždy s laskavým úsměvem. O bezohledných způsobech StB-áků věděla své. Chartu nepodepsala. Poseděl jsem s Hedou jeden večer, kdy chartisté už po převratu měli jakési slavnostní setkání kdesi na Hradě či v paláci. Hedu nepozvali. Byl jsem jí za mnoho vděčen. Koncem roku 1971 jsem byl rovněž vyslýchán ohledně oněch letáků. Svůj první výslech jsem moc nezvládl a velmi jsem se hanbil. Heda se o mém stavu dozvěděla, vzkázala „jen ať přijde“, a přijala mě se svým úsměvem. Dodnes jsem jí za to vděčný. Heda zemřela půldruhého roku před Ladislavem. Rodina jí na parte vybrala velmi výstižné Seifertovy verše.

Kéž mi však není odepřeno

ještě včas zlíbat ruce

té, která trpělivě s mými kroky

šla a šla a šla

a milovala nejvíce

Ladislav býval nešťastný ze své církve. Jednak měl nároky, aby v kostele slyšel něco, co nebylo jenom banální, co by přineslo a vyzvedlo nějakou opravdovou myšlenku, něco, co by stálo za zapamatování. Šedesátý osmý rok pak odkryl jiné slabiny církve. V krátkém období svobody slova oplývali mnozí velkou odvahou, nekompromisností radikálnější než Ladislav sám. Po návratu tuhému režimu však začali psát a hovořit jinak, případně se s Ladislavem raději přestali stýkat. Církev (i evangelická fakulta) se distancovala od těch, kteří se za normalizace dostávali do konfliktu s režimem. Dotklo se ho

zvlášť hluboce – znovu se k té příhodě vracel – když jeden již postarší prostý muž, pilný evangelík, jenž pro sbor udělal vše, co bylo v jeho silách, v době, kdy Ladislav byl mluvčím a vůz s policisty ho sledoval až před kostel, ho starostlivě oslovil: „Bratře, teď byste sem neměl chodit!“ Ladislav nicméně měl své nejlepší a nejvěrnější přátele právě v českobratrské církvi. Ty, kteří sdíleli jeho myšlení, kteří mu naslouchali i on jim, kteří žili více či méně podobným životem. Přesto jsem se ho jednou – v onom posledním roce - jen nesměle zeptal: „Dalo ti něco tvoje evangelictví?“ Čekal jsem rozvažování, tak i onak, ale odpověď přišla rychle, jasně i hlasitě, jako by tu otázku čekal: „Moc.“ Zřejmě neměl chuť to blíže rozvádět, a já se neptal. Později – ale to bylo už úplně ke konci, čtyři dny před smrtí – jsem u Ladislava poseděl. Loučil jsem se s ním. Už mě nevnímal. Zůstal mně jen Ladislavův text v záhlaví smutečního oznámení.

Život zaměřený na nekonečný cíl neprohrává definitivně ani ve smrti. Není v moci života, aby zvítězil nad smrtí, ale je v jeho moci, aby připravil smrt o její vítězství. Připravit smrt nebo také chaos ... nenávist atd. o jejich vítězství znamená vzít na sebe zápas, boj, námahu, všeho druhu nepříjemnosti, konflikty, napětí a nerváky.

Jsme schopni tomu dostát?

Vzpomínka byla napsána pro *Evangelický kalendář 2021*. Zde je na několika málo místech lehce upravena.